

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Transformationsproblemet – Ett pseudoproblem?

En nutida tolkning av Marx omvandling av värden till priser.

Christian Forsman
Kandidatuppsats 15p
Nationalekonomi med statistik Ht11

Innehållsförteckning

Syfte	5
Abstract.....	5
Marx värdeteori.....	7
Marx omvandling av värden till priser	12
Bortkiewicz's rättning	15
Utveckling av kritiken mot värdeteorin.....	16
Temporalisternas tolkning.....	18
Simultanism och fysikalism.....	24
Ett eller två system?	25
Slutsats	29
Referenser	30

Inledning

Das Kapital, ”Den mest fruktansvärda projektil som någonsin avlossats mot borgarnas huvud.” (Marx, 1965 s 541) för att citera Karl Marx, publicerades 1867. Kapitalet är på många sätt svårläst, vilket öppnar upp för breda tolkningar. Marx värdeteori ställer andra frågor och ger andra svar än vad modern nationalekonomi ger. Till exempel: Varför ägs och styrs företagen som de gör? Varför uppstår kriser? Varför är erövrandet av tiden och rummet så viktigt för kapitalet? Varför reproduceras de rådande förhållandena i samhället? Marx ekonomiska teorier studeras vanligtvis inte inom nationalekonomin. Teorin anses vara logiskt inkonsekvent, främst på grund av det så kallade transformationsproblemet och därmed skulle teorin inte behöva studeras.

Är Marx teori om relationen mellan värden och priser teoretiskt gångbar? Svaret beror på hur man tolkar Marx. Ladislaus von Bortkiewicz levererade tidigt kritik (Bortkiewicz, 1949) mot tredje boken av Kapitalet (Marx, 1973)¹, vilken följdes upp av flera andra kritiker. Min hypotes är att dessa kritikers tolkning av Marx värdeprisrelation inte nödvändigtvis behöver vara rätt. En nutida marxistisk skola, den temporala enkelsystem-teorin, eller Temporal Single System Interpretation, TSSI, anser sig ha överkommit tidigare kritik av Marx värdeteori. I den här uppsatsen kommer Marx värdeteori att undersökas, kritiseras och ses i ljuset av temporalisternas tolkning.

¹ Marx utgav själv endast första boken av Kapitalet. Engels redigerade och gav ut Marx manuskript för den andra och tredje boken efter Marx död 1883. För att få reda på hur mycket i texterna som är färgade av Engels finns Marx originalmanuskript publicerade i MEGA-projektet, band 14. MEGA II/14, ZWEITE ABTEILUNG „DAS KAPITAL“ UND VORARBEITEN BAND 14.

Disposition

Först kommer en introduktion till Marx värdeteori. Sedan följer Bortkiewicz kritik av Marx omvandling av värden till priser. Det är hans tolkningar av Marx som påverkat synen på Marx relation mellan värden och priser fram tills idag. Därefter följer en kortare sammanfattning av utvecklingen av kritiken mot värdeteorin. Efter dessa punkter börjar själva föremålet för denna studie, den temporala enkelsystemtolkningen, TSSI, av Marx värdeteori. I uppsatsen presenteras temporalisternas tolkning av Marx modell från Kapitalet band tre, kapitel nio, samt hur den skiljer sig från Bortkiewicz modifierade modell. Vidare följer ett avsnitt där temporalisterna styrker sin tolkning av Marx. Avslutningsvis presenteras mina egna slutsatser.

Syfte

Syftet med uppsatsen är att beskriva Karl Marx teori om hur värde övergår till pris samt redogöra för kritiken av denna. Att redogöra för och dra slutsatser av TSSI, vilka i sin tur hävdar att beroende på hur Marx läses kan omvandlingen mellan värde och pris ses som konsekvent.

Abstract

Is Marx theory of value outdated for an understanding of contemporary capitalism? Using text analysis, this essay claims that Marx's transformation of values into prices could be seen as coherent. In the first part Marx's value theory and an account of his transformation of values into prices is presented. After that follows Bortkiewicz's criticism, which has subsequently come to be called the transformation problem. Then a brief review of the neo-ricardian or sraffian development of the criticism of the theory of value is presented. The main object of the paper, the temporal single system interpretation, TSSI, believes that all the criticism of Marx's transformation of values into prices can be traced back to Bortkiewicz's "correction" of the theory. Until today the tools for his correction, equilibrium analysis and the simultaneous approach, have been the basis for criticism against the transformation of values into prices. TSSI represents an interpretation which sees Marx's value theory as logically coherent, a theory that is temporal with one system of values and prices, where both are expressed in money. By showing how the tools for Bortkiewicz's correction are incompatible with Marx's theory of value the TSSI refute what they call the myth of the logical inconsistency of Marx's value theory. They also argue that TSSI's vindication of the value theory paves the way for future research in which Marx's value theory is theoretically applicable.

Titel: Transformationsproblemet – Ett pseudoproblem?

En nutida tolkning av Marx omvandling av värden till priser.

Författare: Christian Forsman

Kurs: Project Paper with Discussant - Economics

Termin: H11

Handledare: Johan Lönnroth är docent i nationalekonomi och filosofilicentiat i matematik. Han disputerade 1977 med avhandlingen *Marxism som matematisk ekonomi: en kritik av några moderna Marxtolkningar*.

Sidantal: 31

Metod: Textanalys

Huvudresultat: Transformationsproblemet har diskuterats fram och tillbaka under hela 1900-talet. Temporalisternas tolkning visar att Marx värdeteori inte är logiskt inkonsekvent, eller i alla fall inte behöver vara det när värden och priser mäts i samma storhet, samt när teorin ges ett tidsperspektiv. Genom att visa på hur Bortkiewicz rättning av Marx värdeteori har följt med under hela 1900-talet, samt påvisandet av hur Bortkiewicz simultana två-systemsynsätt är oförenligt med Marx värdeteori, är den temporalistiska tolkningen relevant för all form av marxistisk värdeteori, då den visar att Marx värdeteori kan ses som vetenskaplig. Härmed så kan exempelvis de frågor som presenterades i inledning undersökas med Marx teorier vilket inte är vetenskapligt möjligt utan en vederläggning av transformationsproblemet.

Marx värdeteori

Kärnan i Marx analys av kapitalismen kan beskrivas som kapitalets värdeökningsprocess. Denna process vilar på produktion av värden, ett produktionsförhållande vilket direkt är beroende av arbetarklassens produktion av mervärde samt kapitalisternas, från mervärdet, realiserade profit. Kapitalet är en värdedeförökningsprocess i ständig rörelse. En fundamental del av teorin är att värden endast uppkommer i produktionen, inte i cirkulationen, vilken endast omfördelar redan skapat värde. (Marx, 1969)

Marx värdeteori är endast till för att förstå det kapitalistiska samhället, inget annat (Ibid, s 31). Till skillnad från många av dagens ekonomer såg Marx inte den mänskliga produktionen som ett av naturen evigt förhållande. När Marx tog med sig de klassiska ekonomernas värdeteori till industrialismens England försökte han utveckla den klassiska värdeteorin till att spegla ett samhälle där kapitalistisk produktion var på frammarsch. (Ibid, s 467-473)

Framställningsmetoden i *Kapitalet* görs med hjälp av abstraktioner. I *Kapitalets produktionsprocess* ger Marx läsaren ytterst enkla abstraktioner för att i band tre förse läsaren med förvisso fortfarande väldigt abstrakta begrepp men på en mer komplex och därmed konkretare nivå. I Marx teori härstammar profiten från mervärdet. För att förstå Marx analys av det kapitalistiska produktionssättet krävs en förståelse av värdebegreppet. (Marx, 2010, Inledningen)

Den logiska utvecklingen av värdebegreppet börjar med bruksvärdet. Bruksvärdet, den nytta ett ting har för innehavaren av tinget, är det första steget i Marx utveckling av värdeteorin. Bruksvärdet är konkret och samtidigt kvalitativt. Vilka varor vi köper på marknaden skiljer sig ofta pga. skillnader i tycke och smak, vilka behov vi vill tillfredsställa och så vidare. Bruksvärden är konkreta och kan ofta lätt skiljas åt med blotta ögat, jämför en röd stickad tröja med ett par blåjeans. (Marx, 1969 s 31-73.)

När varor produceras för marknaden uppkommer det Marx kallar bytesvärdet. Bytesvärdet är värdets yttre form eller det värde som gör olika saker utbytbara mot

varandra. Bytesvärdet är till skillnad från bruksvärdet abstrakt och kvantitativt. Abstrakt då bytesvärdet bara är en samhällelig relation mellan människor under den varuproducerande kapitalistiska produktionen och kvantitativ då denna relation mäts av den på marknaden genomsnittliga arbetstiden som åtgår för framställningen av varan. Bytesvärdets storlek mäts alltså av den samhälleligt genomsnittliga arbetstiden och antar penningform på marknaden. Genom att arbeta skapar arbetaren nytt värde i produktionsprocessen. Tas arbetarens lön bort från det nyskapade värdet kvarstår det som Marx kallar mervärde. Enligt Marx beror en varas bytesvärde på den samhälleligt genomsnittliga tid som det i ett samhälle tar att framställa den specifika varan. Det allmänna värdemåttet för en specifik vara representeras av pengar. Själva värdeformen utvecklas enligt Marx från den enkla värdeformen till den allmänna där en varas värde endast kan uttryckas i förhållande till annan vara. Därefter följer en utveckling från en allmän varuform till en universell, nämligen pengar. Utvecklingen mot pengar som allmän värdeform ser Marx som en nödvändig logisk utveckling under kapitalismen. Pengarna är alltså det abstrakta arbetets uttrycksform. Detta ska inte blandas ihop med pengarnas eller, för den delen, varuproduktionens historiska utveckling. Marx sammanfattar den kapitalistiska produktionsprocessen med formeln

Formeln nedan beskriver kapitalets kretslopp som en process i ständig utveckling. Där $G =$ pengar, $W =$ varor (produktionsmedel och arbetskraft), $P =$ produktionen, $W' = W +$ mervärde, $G' =$ pengar + mervärde. Punkterna mellan P visar på att cirkulationsprocessen avbryts för produktionsprocessen.

$$G-W \dots P \dots W'-G'$$

(Marx, 1971, s 25.)

Kapitalisten går in i marknaden med en summa pengar som han byter mot arbetskraft och produktionsmedel. I produktionsprocessen tillverkas nya varor med ett större värde än de ursprungliga varorna. Därefter säljer kapitalisten de nyproducerade varorna för en större summa pengar än vad han gick in med från början. Skillnaden mellan G och G' är mervärdet. Kapitalets utvecklingsprocess står alltså i direkt motsats till arbetarklassens utvecklingsprocess. Marx definition av kapital kan inte beskrivas statiskt, exempelvis som en summa pengar eller någon specifik tillgång.

Kapital är för Marx en värdeskapande produktionsprocess som genererar mervärde, vilken vilar på ett kapitalistiskt produktionsförhållande (Marx, 1973, s 721-722).

Marx jämför inte direkt värden och priser, även om pengar är den allmänna värdeformen. Det har ansetts att Marx i band ett och två gör antagandet att varor säljs till sina värden, att en varas pris är lika med dess värde. Detta stämmer för andra bandet men inte för band ett. Redan i det andra kapitlet i band ett diskuteras omständigheter där en varas värdemått, uttryckt i pengar, representeras av ett pris vilket är mindre än dess värdestorlek. I samma kapitel skriver Marx att själva prisformen skapar en kvantitativ skillnad mellan värdestorleken och priset,

"[...] Sannolikheten för att pris och värdestorlek inte skall överensstämma, dvs. prisets avvikande från värdestorleken, ligger alltså i själva prisformen" (Marx, 1969, s 88)

Relationen mellan värde och pris slås fast redan i första kapitlet i band ett. (Marx, 1969, s 42-62) I Kapitalet band tre, hamrar Marx in vikten av den logiska härledningen av profiten till mervärdet. I band tre tar Marx helt bort antagandet och driver istället tesen att en vara säljs till sitt marknadspris vilket på grund av konkurrensen inte motsvarar dess värde. Precis som modern nationalekonomisk teori gör Marx antagandet att kapitalets värdetvömsprocess alltid investerar i den sektor där det finns störst vinstutrymme. Konkurrensen leder rent teoretiskt till en allmän profitkvot, en genomsnittsprofitkvot (Marx, 1973, s 140-143).

Genomsnittsprofitkvoten kan ses som ett teoretiskt verktyg för att förklara kvantitativa olikheter mellan värden och priser. Det rör sig som sagt endast om en teoretisk abstraktion, långt ifrån den komplexa konkreta verkligheten. Eller som Marx skriver:

"[...] den verkliga konkurrensens rörelse ligger utanför det vi planerat och vi här bara har att presentera det kapitalistiska produktionssättets inre organisation så att säga i dess ideala genomsnitt" (Ibid, s 736).

Avvikelserna mellan värden och priser gäller alltså för enskilda produktionsfärer och marknader. Ser man till helheten gäller att summan av alla producerade värden är lika med summan av alla priser. Marx kan göra denna förenkling för den totala produktionen på grund av antagandet att inga värden kan skapas i cirkulationen.

Förhållandet eller övergången från värden till priser har diskuterats flitigt sedan den tredje boken gavs ut. Här finns även den huvudsakliga invändningen mot Marx värdeteori idag. Marx värdeteori anses vara logiskt inkonsekvent (Böhm-Bawerk; Bortkiewicz, 1949, s 206) där det så kallade transformationsproblemet, tillämpningar av Marx omvandling från värden till priser blir logiskt ohållbara i valda modeller. Detta återkommer vi till då det är själva föremålet för uppsatsen.

Marx värdeteori har tidigare tolkats av exempelvis traditionella marxister (T.ex. Sweezy) som en alternativ pristeori till den nyklassiska utbud- och efterfrågeteorin. Att läsa kapitalet som av Marx beskrivs som en process i ständig rörelse, en dynamisk totalitet full av växelverkan genom krafter som motverkar varandra, och att i detta system komma fram till en teori i jämviktsläge som levererar fasta jämviktspriser kan anses vara en för enkel analys.

Senare i uppsatsen kommer några räkneexempel att gås igenom. Jag kommer här att gå igenom de olika begreppen samt benämningar för dem. I så kallad marxistisk ekonomi finns det en mängd olika beteckningar på identiska begrepp. För att förenkla för läsaren används de benämningar som finns i Kapitalets svenska utgåva så mycket det går². Nedan följer en genomgång.

c = konstant kapital

v = variabelt kapital

m = mervärde

p = profit

gp = genomsnittsprofit (Marx har själv ingen förkortning)

$m' = \frac{m}{v}$ = mervärdeknoten

$p' = \frac{m}{c+v}$ = profitknoten

² Benämningarna skiljer sig dock mellan band ett och de övriga två banden.

k = kostnadspris

$\pi = c+v+gp$ = produktionspris (Marx har själv ingen förkortning)

$W = c+v+m$ = produktvärde

Konstant kapital, c , eller vad Marx kallar det objektiverade eller döda arbetet, är den investering i produktionsprocessen som inte direkt går till att köpa arbetskraft. Det består av lokaler, maskiner etc. Variabelt kapital, v , är lönen till arbetaren. Mervärdet, m , är det nyskapade värde som tillförts arbetsprocessen efter att det variabla kapitalet, lönen, dragits bort. Profit, p , är en realiserad summa pengar som helt beror av mervärdet.³

I Kapitalet band tre tar Marx fram tre värde-pris samband (Marx, 1973, s 144-145):

$\Sigma W = \Sigma P$ ris Summan av alla värden är lika med summan av alla priser.

$\Sigma m = \Sigma p$ Summan av mervärdet är lika med summan av profiten.

$\Sigma p'$ för värden = $\Sigma p'$ för priser Summan av profitkvoten för värden är lika med summan för profitkvoten hos priserna.

Dessa samband har senare blivit föremål för diskussion angående relevansen av Marx värdeteori. Genom att visa på felaktigheter i den modell som genererade dessa samband ansåg sig Bortkiewicz med flera ha visat att Marx värdeteori innehåller oförenliga teoretiska antaganden. (Bortkiewicz, 1907, s 10) (Steedman, 1977, s 29) (Morishima, 1973, s 181). Marx kritiserade modell presenteras nedan.

³ Detta gäller förutsatt att all form av ränta är lika med noll.

Marx omvandling av värden till priser

”Subjekt och objekt kastas om under produktionsprocessen. Det sätt, på vilket mervärdet förvandlas till profit medelst övergången via profitkvoten, är endast en vidareutveckling av detta. Redan här har vi sett att samtliga subjektiva produktivkrafter i arbetet framstår som kapitalets produktivkrafter. Å ena sidan blir värdet, det förflutna arbetet, som behärskar det levande, personifierat i kapitalisten. Å andra sidan framstår arbetaren som enbart försakligad arbetskraft, som vara. Ur detta upp och nedvända förhållande uppkommer helt naturligt redan i det enkla produktionsförhållandet den motsvarande upp och nedvända föreställningen, ett omkastat medvetande som vidareutvecklas genom den egentliga produktionsprocessens förvandlingar och modifikationer.” (Marx, 1973, s 40)

Som tidigare redogjorts för, representerar arbete värde. Arbete materialiseras i produkter vilka säljs på marknaden. Produkternas värde består av den genomsnittliga/samhälleliga arbetstid som krävs för att framställa dem och uttrycks i pengar. Detta har skapat förvirring och är ett ämne som fortfarande diskuteras inom marxistisk ekonomisk teori (Moseley, 2011, s 188). Här finns grundproblemet för den rättning/tolkning av Marx modell som ligger till grund för transformationsproblemet. Bortkiewicz, Sweezy, Sraffa, Steedman med flera har alla utgått från antagandet att varorna i Marx modell säljs till sina värden, vilket skiljer sig ifrån Marx eget antagande, i kapitel nio i tredje bandet, att varorna säljs till sina produktionspriser (Marx, 1973, s 142).

Exemplen nedan är tagna direkt från kapitel nio i Kapitalet band tre. Marx använder sig av tabeller för att illustrera det som han kallar för omvandlingen av varuvärden till produktionspriser. Marx antar att alla produktionssfärer har en identisk mervärdekvot på 100 % vilket betyder att exploateringsgraden av arbetarna är konstant. Skillnader i cirkulationen abstraheras bort så att endast relationen mellan variabelt och konstant kapital avgör profitkvoten. Vidare antas, för enkelhets skull, att det konstanta kapitalet helt går åt under en produktionsperiod. Att Marx över huvud taget använder begreppet omvandling är i sig problematiskt. Värden och priser mäts som tidigare sagt i samma storhet, pengar. Med begreppet omvandling härleder Marx mervärdet eller

det obetalda arbetet ur produktionspriset, inte någon magisk övergång mellan värde och pris i sig.

Tabell 1

Kapital	Mervärde- kvot	Mervärde	Produkt- värde	Profitkvot
I. 80 c + 20 v	100 %	20	120	20 %
II. 70 c + 30 v	100 %	30	130	30 %
III. 60 c + 40 v	100 %	40	140	40 %
IV. 85 c + 15 v	100 %	15	115	15 %
V. 95 c + 5 v	100 %	5	105	5 %

Från Marx, 1973, s 140

Tabell 1 visar fem olika produktionssfärer med olika sammansättningar av kapital. Marx visar här att kapital med olika sammansättningar av konstant och variabelt kapital avkastar olika mycket profit. Marx härleder mervärdet genom att ta mervärdekvoten på det variabla kapitalet. Båda dessa variabler är givna på förhand.

Tabell 2

Kapital	Mervärde- kvot	Mervärde	Profitkvot	Förbrukat av c	Varuvärde	Kostnadspris
I. 80 c + 20 v	100 %	20	20 %	50	90	70
II. 70 c + 30 v	100 %	30	30 %	51	111	81
III. 60 c + 40 v	100 %	40	40 %	51	131	91
IV. 85 c + 15 v	100 %	15	15 %	40	70	55
V. 95 c + 5 v	100 %	5	5 %	10	20	15
Summa: 390 c + 110 v	-	110	100 %	-	-	-
Genomsnitt: 78 c + 22 v	-	22	22 %	-	-	-

Från Marx, 1973, s 142

I tabell 2 tänker sig Marx de fem produktionssfärerna som olika sektorer i ett totalt kapital, exempelvis som olika avdelningar i ett företag. Notera tabellen ”Förbrukat av c”. Här bryter Marx mot antagandet att hela det konstanta kapitalet förbrukas under en period. (Ibid, s 140) Här blir totalprofiten relevant. Notera att kostnadspriset fås direkt från värdet av det konstanta och det variabla kapitalet. Marx håller alltså inte isär värde och pris. När Marx summerar ihop de olika avdelningarna blir genomsnittprofiten på varje avdelning 22 %. Det totala mervärdet är 110. Marx vill nu att vi föreställer oss de olika sektorerna som fem med varandra konkurrerande företag på en marknad. Han gör antagandet att konkurrensen tvingar de fem företagen att dela på det nyskapade värdet. Marx analyserar sig fram till varupriserna med hjälp av en genomsnittprofitkvot. Genomsnittprofitkvoten uppstår vid perfekt konkurrens då samma mängd investerat kapital avkastar en identisk profit, oavsett sammansättningen av konstant och variabelt kapital. Han slår fast att konkurrensen medför en situation där profiten inte speglar det producerade mervärdet utan det investerade kapitalet $c+v$.

Tabell 3

	Kapital	Mervärde	Varu- värde	Varornas kostnads- pris	Varu- pris	Profit- kvot	Avvikelse mellan pris och värde
I.	80 c + 20 v	20	90	70	92	22 %	+ 2
II.	70 c + 30 v	30	111	81	103	22 %	- 8
III.	60 c + 40 v	40	131	91	113	22 %	- 18
IV.	85 c + 15 v	15	70	55	77	22 %	+ 7
V.	95 c + 5 v	5	20	15	37	22 %	+ 17

Från Marx, 1973, s 142

Tabell 3 visar alltså priset för en vara. Produktionspriset i Marx teori är alltså kostnadspriset plus genomsnittsprifiten $c + v + p \cdot p'$. Där p' är genomsnittsprifitkvoten. Marx har ingen färdig formel för relationen mellan värde och pris, däremot kan noteras att summan av varupriserna och varuvärdena är identiska. Det är här Marx gör utfästelsen att summan av varornas produktionspriser är lika med summan av deras värden. Studeras enskilda sektorer/branscher verkar inte värdeteorin särskilt användbar eller till och med felaktig, men i aggregerad form gäller sambandet mellan värden och produktionspriser.

Bortkiewicz's rättning

"We have thus proved that we would involve ourselves in internal contradictions by deducing prices from values in the way in which this is done by Marx" (Bortkiewicz, 1952, s 9)

Bortkiewicz's kritik av Marx omvandling från värden till priser har blivit känt för eftervärlden som transformationsproblemet. Bortkiewicz anklagade Marx värdeteori för att vara logiskt inkonsekvent. Han använde Marx reproduktionsscheman (Marx, 1971, s 345-413) och lade in produktionssfärer från den tredje boken. Vidare antog han enkel reproduktion, en produktion utan tillväxt där allt producerat värde går åt för att fortsätta producera på samma nivå. Bortkiewicz antog också att enkel reproduktion förekom när insats- och utgångsvaror köptes och såldes till sina värden. Med detta exempel visade han att vid upprepad reproduktion (produktion under flera perioder) stämde inte Marx insatspriser med föregående periods utgångspriser. Bortkiewicz hävdade att Marx hade glömt att omvandla insatsvärdena till priser. (Böhm-Bawerk; Bortkiewicz, 1949, s 199-200)

Bortkiewicz gav förslag på en rättning av Marx modell. Beträktades Marx modell simultant upphörde skillnaden mellan insats- och utgångspriser. Vidare skapade Bortkiewicz två separata system för priser och värden för att uppnå enkel reproduktion även för värden, vilket alltså endast fungerande om priser och värden hölls isär och analyserades simultant uppdelade ifrån varandra. (Böhm-Bawerk; Bortkiewicz, 1949, s 202-205) För att legitimera en uppdelning mellan värden och

priser visade Bortkiewicz på att Marx själv var medveten om att hans omvandling från värden till priser inte var avklarad.

”Då produktionspriset kan avvika från varans värde, så kan också kostnadspriset för en vara, som innefattar dessa andra varors produktionspris, stå högre eller lägre än den del av dess totalvärde som härrör från värdet av de produktionsmedel som ingår i den. Man behöver erinra sig denna modifierade betydelse av kostnadspriset och minnas, att om i en särskild produktionsfär varans kostnadspris sättes lika med värdet av produktionsmedel förbrukade i dess produktion, ett misstag alltid är möjligt. För vår nuvarande undersökning är det inte nödvändigt att gå närmare in på denna punkt” (Marx, 1973, s 149)

Tolkningen att Marx gör en distinktion mellan produktionsmedlens värde och pris eller en allmän distinktion mellan en given mängds kapital värde och pris har legitimerat uppdelningen av värden och priser i två olika system. Ses konstant kapital och produktionsmedel som identiska begrepp i Marx teori blir en uppdelning nödvändig.

Utveckling av kritiken mot värdeteorin

”A minor problem with Marx’s ’solution’ is that he failed to transform the prices of inputs [...] but this is easily dealt with and is not the central objection to Marx’s approach. The central objection is that, even if input prices are transformed, Marx’s ’solution’ is internally inconsistent” (Steedman, 1977, s 29)

Diskussionen av Marx värdeteori har pågått under hela 1900-talet. Här kommer kortfattat presenteras två olika riktningar inom den marxistiska ekonomin, den traditionella ekonomiska marxismen och nyricardianerna. Nicola Taylor och Riccardo Bellofiore (2004, s 19) indelning har använts. Den första riktningen är den traditionella ekonomiska marxismen, vilka läste Marx som en jämviktspriskonom. Här finns Paul Sweezy, Joan Robinson, Francis Seton med flera. Paul Sweezy tog efter Bortkiewicz metod för omvandlingen av värden till priser. (Moseley, 2005 s 179) Sweezy som översatte Bortkiewicz till engelska 1949, såg även Bortkiewicz

rättning av Marx tabeller som det slutgiltiga beviset på att Marx värdeteori var giltig. Detta då rättningen visade på att priser kan härledas ur värden. Sweezy accepterade alltså Bortkiewicz rättning och argumenterade för att transformationsproblemet var ett ickeproblem för värdeteorin i sig. (Sweezy, 1970, s 126) De traditionella marxisterna cementerade enligt TSSI den simultana tvåsystem-läsningen av Marx värdeteori. (Kliman, 2007, s 47-48)

Nästa riktning, den nyricardianska analysen, argumenterade för att Marx värdeteori var överflödig vid förståelse av produktionspriser och annan pristeori. (Bellofiore, 2004, s 19-20) Nyricardianerna eller sraffianerna som de även kallades inkluderade förutom Piero Sraffa, Ian Steedman, Pierangelo Garegnani, och Michio Morishima med flera. Även här användes Bortkiewicz rättning där Marx tolkades som en jämviktsekonom med två olika system för värden och priser. Ian Steedman, en prominent kritiker av Marx värdeteori, undrade om inte hans bok borde heta "Marx after Bortkiewicz" istället för "Marx after Sraffa" då Sraffas modell byggde på Bortkiewicz. (Kliman, 2007, s 41) Steedman hävdade precis som Sweezy att Marx inte omvandlade insatspriserna i sin härledning av produktionspriset, vidare ansåg han att Bortkiewicz och Sraffas jämviktsslösning på transformationsproblemet bara var ett första steg och att en ojämviktslösning, vilken förklarade profiter och priser, var att föredra. Däremot hävdade Steedman att Marx härledning av profit och priser inte kunde utvecklas till en dynamisk teori, detta med argumentet att en teori som inte klarade av ett enkelt jämviktstest inte heller kan ta sig an ett mer komplext dynamiskt test. (Steedman, 1977, s 31-34) Morishima hävdade precis som Steedman att Marx ofta blandade ihop värden och priser i sina ekvationer. Morishima ansåg att det var ett självklart fakta att priser och värden var dimensionellt olika, där priser enligt honom mättes i pengar och värden mättes i arbetstid. (Morishima, 1973, s 73) Vidare visade Morishima med ett simultant jämviktsexempel hur en positiv producerad kvantitet varor, med positiva priser och vinster som följd, samtidigt på grund av det simultana synsättet, att värden och mervärden kunde vara negativa. (Ibid, s 179-193)

"In fact, as will be seen later, they shake and destroy the foundations of the labour theory of value, in the original form in terms of simultaneous equations which was developed by Marx." (Ibid, 1973, s 180)

Temporalisternas tolkning

Temporal Single System Interpretation (TSSI) står för ett nytt sätt att läsa Marx, även om temporalisterna själva säger sig gå tillbaka till en ursprungsläsning av hans texter. Man skulle kunna säga att det gemensamma målet för temporalisterna är att visa att Marx värdeteori kan ses som logiskt konsekvent (Freeman; Kliman; Wells, 2004, s xiii). Diskussionen om en logisk inkonsekvens eller innestående motsättning i Marx värdeteori har som tidigare noterats använts flitigt när exempelvis mervärdeteorin debatterats. Här spelar transformationsproblemet en fundamental roll. När värdeteorin inte äger teoretisk giltighet kan hela den marxistiska samhällsteorin ifrågasättas. På detta sätt argumenterar Kliman i boken *Reclaiming Marx's Capital* (Kliman, 2007) Kliman ser inte TSSI:s kvantitativa fokus som särskilt viktigt för marxistisk teori i sig, men däremot av betydelse för att helt enkelt bedriva en mer relevant kvalitativ marxistisk forskning, samt för marxistisk kristeori (Kliman, 2011, s 8).

Temporalisternas teori har två huvudpunkter. För det första att värden betraktas temporalt, att insats- och utgångspriser får variera över tid. För det andra att värden och priser bestäms ömsesidigt beroende av varandra. (Kliman, 2007, s 2) Värden och priser mäts i samma enhet, pengar.

Tidigare kritiker av Marx värdeteori har fokuserat på matematiska lösningar med hjälp av jämviktsmodeller. Anhängare till TSSI hävdar att matematiken har tagit bort fokus på den metod som används. Kliman använder den afro-amerikanska poeten Audre Lorde's berömda citat "The Master's Tools Will Never Dismantle the Master's House" när han hävdar att för att förstå Marx metod krävs först och främst en grundläggande läsning på Marx egna villkor. (Ibid, s 48-49)

Teorin säger sig visa att Marx mervärdeteori och teorin om profitkvotens fallande tendens stämmer⁴. TSSI försvarar dessa teoriers hållbarhet bland annat genom att

⁴ I korthet går profitkvotens fallande tendens ut på att konkurrensen i jakten på mervärde leder till en teknikutveckling där det konstanta kapitalet ökar relativt det variabla kapitalet. Detta leder till mindre nyskapat värde för produktionen totalt sett med en minskad profitkvot som följd. Marx lade själv in ett helt kapitel av motverkande tendenser till profitkvotens tendentiella fall. Marx redogör för teorin i tredje avdelningen i *Kapitalet* band tre.

vederlägga transformationsproblemet, omvandlingen av värden till priser. Enligt temporalisterna räcker det med att läsa Marx för att inse de feltolkningar som gjorts av hans värdeteori. Den metod som används för detta är framför allt texttolkning men även matematiska exempel. Kliman hävdar att det han kallar för myten om logisk inkonsekvens fortfarande existerar på grund av att den hermeneutiska principen att låta den tolkning som gör en teori begriplig få gälla som giltig inte följs. Vad gäller själva texttolkningen säger TSSI sig favorisera den tolkning som ser till helheten av Marx värdeteori. En sådan texttolkning gör att TSSI undkommer diskussioner där ett Marxcitat står emot ett annat. De feltolkningar av Marx värdeteori som gjorts härrör enligt temporalisternas tolkning från Ladislaus von Bortkiewicz rättning av Marx teori (Ibid, s. 35). Bortkiewicz rättning eller ändring av Marx omvandling av värden till priser anses av temporalisterna vara oförenlig med Marx värdeteori. Den tidigare vedertagna tolkningen har, precis som Bortkiewicz, betraktat värdeteorin med vad temporalisterna antingen kallar för walrasiansk marxism eller med ett simultant synsätt. Enligt det som man kallar för den walrasianska marxismen bestäms insats- och utgångspriser simultant. De varierar alltså inte, precis som i den nyklassiska jämviktsteorin. För det andra har tidigare tolkning separerat värden och priser och analyserat dem åtskilda från varandra.

Temporalisterna tar sig an Bortkiewicz kritik genom att anta att varor i Marx modell säljs till sina produktionspriser och inte till sina varuvärden. Marx ger stöd för deras tolkning:

”Hela svårigheten uppkommer genom att varorna inte helt enkelt utbytas om varor utan som produkter av kapital, vilka i förhållande till sin storlek eller vid lika storlek gör anspråk på lika delaktighet i den totala mängden mervärde” (Marx, 1973, s 158)

Eftersom värden och priser tenderar att skilja sig åt i Marx värdeteori blir Bortkiewicz rättning onödig. Kliman instämmer med Bortkiewicz tes att om Marx värdeteori ska betraktas som universell för kapitalismen så måste den klara av att gälla även under enkel reproduktion. Vidare håller Kliman med om att vid enkel reproduktion krävs att utbudet möter efterfrågan. Däremot hävdar han att utbudet kan uppväga efterfrågan även om insats- och utgångspriser inte är identiska för en period. Betraktas Marx

modell temporalt, med ett tidsperspektiv, krävs att produktionspriserna från en period är identiska med insatspriserna för nästkommande period, vilket också är en nödvändig följd av själva antagandet. (Kliman, 2007, s 151-152) Det finns enligt temporalisterna, ingen anledning att insatspriser för produktionsmedel eller arbetskraft under en viss period ska behöva motsvara utgångspriserna för produktionsmedel och arbetskraft. En simultan läsning motsäger tidigare antaganden att värdet av produktionsmedel och arbetskraften även beror av arbetstid. Längre fram ges exempel vilka visar på den logiska oförenligheten av ett simultant synsätt applicerat på Marx värdeteori. På detta vis anser sig temporalisterna vederlägga kritiken som har gett upphov till det så kallade transformationsproblemet. Marx tar själv upp svårigheten med att jämföra köp och försäljning av varor till sina värden:

”Vad det variabla kapitalet angår, så är den genomsnittliga dagliga arbetslönen visserligen alltid lika med värdeprodukten för det antal timmar som arbetaren måste arbeta för att producera de nödvändiga livsmedlen; men detta timantal är själv åter förfalskat genom att de nödvändiga existensmedlens produktionspriser avvika från deras värde.” (Marx, 1973, s 146)

Temporalisterna ser inte antagandet att varor köps och säljs till sina produktionspriser och inte till sina värden som en av dem själva utarbetad teori. De anser att detta även var Marx föreställning. När Marx visar hur värden skapade i produktionen omvandlas till priser använder han sig av en abstraktion där han härleder pris ifrån värde. I den konkreta verkligheten köps och säljs konstant och variabelt kapital till sitt marknadspris och inte till sitt värde. Citatet nedan ger stöd åt en sådan tolkning.

”Ursprungligen antogs att kostnadspriset för en vara är lika med värdet av de i dess produktion konsumerade varorna. En varas produktionspris är emellertid för köparen av densamma dess kostnadspris och kan således ingå som kostnadspris i prisbildningen för en annan vara.” (Ibid, s 149)

Vidare angrips Bortkiewicz simultana tvåsystemmodell. TSSI visar att varken ett simultant synsätt eller en uppdelning av värden och pris i två separata system är förenlig med Marx värdeteori. När Bortkiewicz rättar Marx modell, värderar han

insats- och utgångsvärden samt insats- och utgångspriser simultant. Han har antagit två insatser i modellen där Marx endast använde sig av en insats.

Nedan följer ett räkneexempel på temporalisternas vederläggning av Bortkiewicz simultana tvåsystemrättning. Beteckningarna skiljer sig delvis från föregående uppdelning. Notera begreppens tidsperspektiv och hur det påminner om Marx allmänna formel för produktionsprocessen: $G-W \dots P \dots W'-G'$.

Bild 1

Table 1

Period	Department	m	M-C	MP	L	... P	s	C + s	C'-M'	π	General rates of profit and surplus-value
1	I	—	150.00	100.00	50.00	150.00	50.00	200.00	214.29	64.29	r = .4286
	II	—	200.00	100.00	100.00	200.00	100.00	300.00	285.71	85.71	e = 1.0000
	Total	—	350.00	200.00	150.00	350.00	150.00	500.00	500.00	150.00	
2	I	59.52	154.76	107.14	47.62	154.76	52.38	207.14	222.86	68.10	r = .4400
	II	83.33	202.38	107.14	95.24	202.38	104.76	307.14	291.43	89.05	e = 1.1000
	Total	142.86	357.14	214.29	142.86	357.14	157.14	514.29	514.29	157.14	
3	I	62.86	160.00	111.43	48.57	160.00	51.43	211.43	226.98	66.98	r = .4186
	II	82.86	208.57	111.43	97.14	208.57	102.86	311.43	295.88	87.31	e = 1.0588
	Total	145.71	368.57	222.86	145.71	368.57	154.29	522.86	522.86	154.29	
13	I	65.14	165.14	115.14	50.00	165.14	50.00	215.14	230.28	65.14	r = .3945
	II	84.86	215.14	115.14	100.00	215.14	100.00	315.14	300.00	84.86	e = 1.0000
	Total	150.00	380.27	230.28	150.00	380.27	150.00	530.28	530.28	150.00	
14	I	65.14	165.14	115.14	50.00	165.14	50.00	215.14	230.28	65.14	r = .3945
	II	84.86	215.14	115.14	100.00	215.14	100.00	315.14	300.00	84.86	e = 1.0000
	Total	150.00	380.28	230.28	150.00	380.28	150.00	530.28	530.28	150.00	

Exemplet är direkt hämtat från Kliman & McGlone (1988, s 56). m = kapitalistens reventy, M = pengar innan produktion, C = varuvärde innan produktionen, MP = priset för produktionsmedel, L = priset för arbetskraft, s = mervärde, mätt i pengar, C' = varuvärde efter produktion, M' = pengar efter produktion, π = genomsnittsprifiten e = mervärdekvoten, r = profitkvoten, P = produktionsprocessen, p.e = penningenheter

Tabellen i Bild 1 visar hur en temporal enkelsystemtolkning är förenlig med Bortkiewicz modell för omvandling av värden till priser.

Kliman och McGlone antar ett företag med två avdelningar. Avdelning I producerar konsumtionsmedel och avdelning II producerar produktionsmedel. Avdelning I och avdelning II köper, med pengarna M, varan C, vilken innehåller produktionsmedel, MP, samt arbetare, L. Detta enligt på förhand givna priser vilka representerar givna värden, detta i enlighet med Marx egen omvandling. I produktionsprocessen, P,

motsvarar produktionsmedel konstant kapital och arbetare variabelt kapital.

Mervärdet, m , det av arbetskraften skapade värdet, tillförs den nya producerade varan ($C + s$). Den nya varan, C' , realiseras på marknaden för produktionspriset, $C' - M'$, vilket motsvarar kostnadspriset, C , plus genomsnittsprifiten, π .

Genomsnittsprifitkvoten fås genom att dela summan av mervärdet (150 p.e) med

summan av priset för produktionsmedel och arbetare (350 p.e). $r = \frac{s}{C} = \frac{150}{350} =$

0,4286. Genomsnittsprifiten för den enskilda avdelningen fås genom att multiplicera genomsnittsprifitkvoten, r , med det totala kapitalet i produktionen, P .

Produktionsprocessen för den första perioden är därmed fulländad. Vidare kan noteras att summan av varuvärdena efter produktionsprocessen, C' , motsvarar summan av priserna, $C' - M'$ samt att summan av mervärdet, s , motsvarar summan av profiten, $\Sigma\pi$.

För att uppfylla enkel reproduktion krävs, vilket tidigare fastslagits, att varje

avdelning måste producera en viss given kvantitet varor så att en ny

produktionsprocess i samma skala kan dra igång. Avdelning ett producerade 214,29

p.e vilket medför att kapitalisterna i respektive avdelning behöver investera 107,14

p.e för att täcka kostnaden för de producerade produktionsmedlen i avdelning I.

$107,14 p.e \cdot 2 = 214,28 p.e$. Vidare krävs att avdelning I behöver lägga ut 47,62 p.e

i löner. Detta för att deras arbetare ska kunna köpa 1/6 av de producerade

konsumtionsvarorna, vilka i sin tur produceras i avdelning II.

På samma sätt måste avdelning II betala ut 94,24 p.e i löner för att deras arbetare ska

kunna köpa 1/3 av de producerade konsumtionsvarorna. Summan av varje avdelnings

produktionspriser, $C' - M'$, i den första perioden subtraherat med summan av priset för

produktionsmedel och arbetskraft, $M - C$, i period två, är lika med kapitalisternas totala

reveny, m , vilken konsumeras från avdelning två. Trots att revenyn är mindre än

profiten kan kapitalisterna konsumera hälften av den andra avdelningens producerade

varor. Alltså 142,86 p.e.

Med detta exempel visar Kliman & McGlone att de producerade varorna för en period

köps i nästa period för sina produktionspriser. De producerade varorna i period I (500

p.e) motsvarar insatspriserna för revenyn, produktionsmedel och arbetskraft (142,86

p.e + 154,76 p.e + 202,38 = 500 p.e) Efter period två är summan av det producerade

varuvärdet 514,29 p.e, vilket motsvarar summan av produktionspriset samt att summan av mervärde och profit fortfarande är identiska. På detta sätt kan värdeförmeringsprocessen ständigt återupprepas.

Denna metod är i sig inget bevis för att Marx omvandling av värden till priser var en temporal enkelsystem-modell. Däremot illustreras hur en sådan tolkning kan vederlägga Bortkiewicz exempel.

Bortkiewicz var påverkad av den nya ekonomiska skola som växt fram, marginalnyttoteorin. I motsats till marginalnyttoteoretikerna Marshall och Walras beskriver Bortkiewicz Marx begreppsvärld som successiv:

“Alfred Marshall said once of Ricardo: ‘He does not state clearly, and in some cases he perhaps did not fully and clearly perceive how, in the problem of normal value, the various elements govern one another mutually, not successively, in a long chain of causation [...] Modern economics is beginning to free itself gradually from the successivist prejudice, the chief merit being due to the mathematical school led by Léon Walras.’” (Bortkiewicz, 1952, s 24)

Alan Freeman, en av anhängarna till TSSI, ser detta som ett exempel på att Marx inte var en simultan jämviktsteoretiker utan en temporalist eller successivist. (Freeman, 2007, s 18) Bortkiewicz ändrade Marx modell från en succesiv modell med tidsperspektiv till en simultan jämviktsmodell. Enligt Freeman har de senaste hundra årens ekonomiska Marxtolkning inte varit en tolkning av Marx utan en tolkning av vad Freeman kallar walrasiansk marxism. Denna simultana jämviktstolkning leder enligt temporalisterna till fysikaliska resultat vilket i grunden motsäger Marx värdeteori. Enligt Kliman är den simultana tolkningen av Marx värdeteori den röda tråden som ständigt finns i bakgrunden till alla anklagelser om teorins logiska inkonsekvens. (Kliman, 2007, s 75)

Simultanism och fysikalism

Temporalisterna läser Marx som en temporal teoretiker med ett tidsperspektiv. I motsats till detta står vad man kallar för simultanism. Simultanism leder till fysikalistiska resultat. Begreppet fysikalism är taget ifrån Steedmans (1977, s 216-217) begrepp ”fysisk kvantitetsapproach”, vilket beskriver den kvantitativa metod Steedman applicerade på begrepp som värde, pris och profit. Kliman använder sig av begreppet för att redogöra för en simultan värdeanalys, alltså det resultat som uppnås i en produktionsmodell då insats- och utgångspriser antas vara lika. Ekonomer som Bortkiewicz, Sraffa, Shaikh, Okishio, Steedman och Morishima antas vara fysikalister enligt Klimans definition. När Marx värdeteori analyseras simultant blir begreppet värde överflödigt, att bara arbetskraft skapar värde kan ifrågasättas och profitkvotens fallande tendens blir rent felaktig. Vidare hävdar Kliman att den simultana verktygslådan är oförenlig med en av grundpelarna till Marx värdeteori, nämligen att värdesubstansen består av arbetstid. För att exemplifiera använder Kliman sig av en av Sraffas favoritmodeller, kornmodellen. I modellen produceras en sorts korn, de resurser som används är arbetskraft och korn som planteras, produktionstiden är för enkelhets skull ett år. Enligt simultan teori är priset vilket kornen säljs för i slutet av året identiskt med inköpspriset för kornen. Detta oavsett hur mycket arbetstid som lagts ner på odlingen. Själva antagandet att Marx var simultanist eller jämviktsteoretiker motsägs enligt TSSI av oförenligheten med Marx teori.

Den fysikaliska ansatsen är enligt TSSI oförenlig med Marx värdeteori. Värdet eller priset på ett givet antal varor är den enskilda varans värde/pris multiplicerat med antalet varor i gruppen. De faktorer som kan ändra det givna antalets värde/pris är en förändring i antalet varor eller en förändring av den enskilda varans värde/pris.

Kliman menar på att en simultan modell inte kan förändra den enskilda varans värde eller pris under produktionsprocessen. Han tar samma exempel som ovan, och antar att vid början på året köps 10 spanner med korn in. Vid slutet av året skördas 12 spanner. Om vi för ett ögonblick tar av de simultana glasögonen och antar att inköpspriset för en spann korn vid årets början var 6 kronor men vid slutet av året har marknadspriset sjunkit till 5 kronor spannen. Det investerade kapitalet vid årets början

var $6 \text{ kr} \times 10 = 60 \text{ kr}$. Värdet för skörden i slutet av året blir då $5 \text{ kr} \times 12 = 60 \text{ kr}$. Den fysiska kvantiteten har ökat men det totala värdet är det samma på grund av prisminskningen vid årets slut. Med simultana glasögon blir resultatet ett annat. Eftersom insats- och utgångsriset värderas simultant antas prisförändringen i slutet av året även gälla för inköpsriset vid årets början. Inköpsriset blir därmed $5 \text{ kr} \times 10 = 50 \text{ kr}$. Eftersom utgångsriset var 60 kr blir resultatet ett 20% större utgångsris. Värdet har alltså ökat endast på grund av en ökning i producerad kvantitet. Även detta är oförenligt med Marx värdeteori. Eftersom priset eller värdet är beroende av den i produktionen genomsnittligt nedlagda arbetstiden och inte av producerad kvantitet. (Kliman, 2007, s 78-79)

Anhängare av TSSI ser sig istället hitta stöd för att Marx värdeteori är temporal. Carchedi anser att Marx differentialekvationer, vilka hade tidsperspektiv, ger stöd åt ett temporalt synsätt. (2008, s 13-15)

Ett eller två system?

Alltsedan Bortkiewicz rättning av Marx värdeteori har värden och priser antagits vara två fristående variabler. Temporalisterna hävdar att Marx värden och priser i Marx teori konstituerar ett system, där den gemensamma enheten är pengar. Den allmänna kritiken av Marx modell är baserad på att värden endast mäts i arbetstid, appliceras istället TSSI:s tolkning att värden även mäts i pengar, medför detta att värdet av konstant och variabelt kapital kan bero av priset, istället för av värdet (uttryckt i arbetstid), på produktionsmedlen (konstant kapital) och lönen (variabelt kapital). Moseley (Bellofiore, 1997, s 17) styrker antagandet med Marx egen formalisering av den värdeskapande processen.

$$G-W \dots P \dots W'-G'$$

Värdeförökningsprocessen, vilken redogjorts för ovan, börjar med en summa pengar och slutar med en summa pengar. Vilket styrker tesen att det konstanta och det variabla kapitalet köps och värderas till sina priser.

Freeman försvarar teorin om ett gemensamt system för värden och priser genom Marx redogörelse för hur prisformen påverkar storleken på det värde som överförs i produktionsprocessen. Nedan följer en genomgång av Marx omvandling av värden och priser vilken styrker teorin om ett ömsesidigt förhållande mellan värden och priser.

“Det är klart att värdenas förvandling till kostnadspriser verkar dubbelt. För det första: profiten som görs på det förskottrade kapitalet kan vara högre eller lägre än det mervärde som varan själv innehåller, dvs. föreställa mer eller mindre obetalt arbete än vad den själv innehåller. Detta gäller för den variabla delen av kapitalet och dess reproduktion i varan. Men bortsett från detta kan likaså kostnadspriset för det konstanta kapitalet eller de varor som ingår i den nyproducerade varan som råmaterial, matières instrumentales <hjälpämnen>, arbetsinstrument, arbetsbetingelser – stå över eller under sina värden. Det ingår på detta sätt en varierande prisdelen i varan, som är oberoende av det kvantum nytillsatt arbete eller det arbete genom vilket dessa produktionsbetingelser av givna kostnadspriser förvandlas till en ny produkt. Det är överhuvudtaget klart att det som gäller för skillnaden mellan kostnadspris och värde hos varan som sådan – som resultat av produktionsprocessen, likaledes gäller för varan när den ingår som ingrediens i form av konstant kapital, som en förutsättning i produktionsprocessen. Det variabla kapitalet, oavsett dess skillnad från värde och kostnadspris, ersätts genom ett bestämt kvantum arbete, som bildar en värdebeståndsdel i den nya varan, oavsett om i dess pris detta värde uttrycktes lika med, över eller under. Däremot överförs skillnaden mellan kostnadspriset och värdet som redan förutsatt element, i värdet på den nya varan, i så måtto det, oberoende av sin egen produktionsprocess, ingår i dess pris. Skillnaden mellan kostnadspris och varans värde sker alltså på två sätt: genom skillnaden mellan kostnadspris och värdet på varorna som bildar förutsättningarna för produktionsprocessen av den nya varan; genom skillnaden mellan det mervärde som verkligen tillsätts produktionsbetingelserna, och profiten av beräknas [på det förskottrade kapitalet]. Varje vara som ingår som konstant kapital i en vara kommer själv som resultat, produkt, ur en annan produktionsprocess. Och så framträder varan växlande som förutsättning för produktionen av andra varor och som resultatet av en process i vilken existensen av andra varor är en förutsättning för produktionen av varan själv” (Marx, 1964, s 166).

I detta exempel avgörs värdet på det kapital som produceras av priset på det kapital vilket köps in till produktionsprocessen. Produktionsprocessen blir en dynamisk process där priset påverkar värdestorleken vilken i sin tur påverkar priset. Vidare hävdar Freeman att det är de otaliga passager, från det första bandet av *Kapitalet*, där Marx gör antagandet att varorna säljs till sina värden som står i vägen för TSSI:s vederläggning av transformationsproblemet. Antas istället att det värde kapitalisterna investerar i produktionsprocessen representeras av den summa *pengar* de betalar istället för *värdet* av vad de köper så blir teorin logiskt konsekvent. (Freeman, 1996, s 9-12)

Värde kan uttryckas som genomsnittlig arbetstid och pengar. För att visa på relationen mellan de olika enheterna använder Kliman en konverteringsfaktor vilken han kallar för ”The Monetary Expression of Labor-Time” eller förkortat MELT. Han antar att en timma genomsnittlig arbetstid tillför en arbetsprocess 60 kr nytt värde. MELT blir i det här fallet lika med 60 kr per timma. Multipliceras en given arbetstid med MELT fås ett givet antal kronor. Delas ett givet antal kronor med MELT fås den givna arbetstiden.

För att illustrera processen antar Kliman en produktionsprocess bestående av en arbetare som arbetar en fyrtiotimmarsvecka. Veckolönen är 600 kr och MELT är som ovan 60 kr/timme. Vidare antas en utgift för förnyelse av produktionsmedel på 3600 kr för en vecka. Företaget säljer i slutet av veckan den av arbetaren producerade kvantiteten för 5400 kr. Priset är alltså av uppgiften givet. Med ovan antagna värden kan nedanstående tabell tas fram. (Kliman, 2007, s 25-26)

Tabell 4

	c	v	O	W	P	m	Profit
Kronor	3600	600	2400	6000	5400	1800	1200
Arbetstimmar	60	10	40	100	90	30	20

c = konstant kapital, v = variabelt kapital, O = nyskapat värde, W = Varuvärde, m = mervärde, P = pris

Det nyskapade värdet fås genom att multiplicera MELT med antalet arbetstimmar,

$\frac{60 \text{ kr}}{\text{timma}} \cdot 40 \text{ timmar} = 2400 \text{ kr}$. Mervärdet fås genom att subtrahera det variabla

kapitalet, lönen, från det nyskapade värdet, O-v, vilket blir $2400 - 600 = 1800 \text{ kr}$.

Profiten fås genom att dra av de utlagda kostnaderna från utgångspriset. Tabellen illustrerar att med ett givet monetärt uttryck för arbetstiden kan värden och priser rent teoretiskt mätas i både arbetstid och i pengar. I separata system för värden och priser, blir varuvärden lika med värden och produktionspriser blir till priser. I temporalisternas tolkning av Marx, är värde pris och pris värde.

Slutsats

Transformationsproblemet har diskuterats fram och tillbaka under hela 1900-talet. Temporalisternas tolkning visar att Marx värdeteori inte är logiskt inkonsekvent, eller i alla fall inte behöver vara det när värden och priser mäts i samma enhet, samt när teorin ges ett tidsperspektiv. Genom att visa på hur Bortkiewicz rättning av Marx värdeteori har följt med under hela 1900-talet, samt påvisandet av hur Bortkiewicz simultana två-systemsynsätt är oförenligt med Marx värdeteori, är den temporalistiska tolkningen relevant för all form av marxistisk värdeteori, då den enligt mig visar att Marx värdeteori är logisk konsekvent. Härmed kan exempelvis de frågor som presenterades i inledning undersökas med Marx teorier vilket inte är vetenskapligt möjligt utan en vederläggning av transformationsproblemet.

Min egen Marxläsning samt den slutsats jag kommit fram till i denna uppsats ger stöd för ett gemensamt system för värden och priser. Med Marx logiska utveckling, med den konkreta penningen som det abstrakta bytesvärdets konkreta form, blir transformationsproblemet eller omvandlingen av värden till priser ett ickeproblem. Inte på grund av Steedmans resonemang att transformationsproblemet är ett pseudo-problem på grund av att värdebegreppet som sådant är onödigt (Steedman, 1977, s 14), utan därför att ingen omvandling sker då både värden och priser mäts i pengar.

Referenser

Tryckta källor:

Bellofiore, Riccardo (red) (1997) *Marxian economics: A Reappraisal, Essays on Volume III of Capital Volume II*. Macmillan Press Ltd, Hampshire/London.

Bellofiore, Riccardo, Taylor Nicola (red) (2005) *The Constitution of Capital, Essays on Volume I of Marx's Capital*. Palgrave Macmillan Ltd, Hampshire/ New York.

Bortkiewicz, Ladislaus (1952) *Value and price in the Marxian system* Macmillan, London/New York.

Bortkiewicz, Ladislaus (1949) *On the correction of Marx' s fundamental theoretical construction in the third volume of Capital*. Augustus M. Kelley, New York.

I: von Böhm-Bawerk, Eugen (1949) *Karl Marx and the Close of his System* Augustus M. Kelley, New York.

Carchedi, Guglielmo (2008) *Dialectics and temporality in Marx's Mathematical Manuscripts. I: Science & Society: Vol. 72, No. 4, pp. 415-426*.

Freeman, Alan; Kliman, Andrew; Wells Julian (2004) *The New Value Controversy and the Foundations of the Economics*. Edward Elgar, Cheltenham/ Northampton.

Freeman, Alan (1996) *The Psychopathology of Walrasian Marxism*. Edward Elgar Publishing Ltd, United Kingdom.

Foley, Duncan (1982) *The Value of Money, the value of Labor Power and the Marxian Transformation problem. I: Review of Radical Political Economics* (1982) vol. 14 no. 2 37-47.

Kliman, Andrew (2007) *Reclaiming Marx's "Capital": A Refutation of the Myth of Inconsistency*. Lexington Books, USA

Kliman, Andrew (2011) *The Failure of Capitalist Production*. Pluto Press, London.

Kliman, Andrew; McGlone Ted (1988) *The transformation non-problem and the non-transformation problem*. I: *Capital & Class* (1988) 12: 56.

Marx, Karl (1973) *Kapitalet, första boken. Kapitalets produktionsprocess*. Bo Cavefors Bokförlag, Leipzig.

Marx, Karl (1985) *Kapitalet, andra boken. Kapitalets cirkulationsprocess*. Cavefors Bokförlag, Leipzig.

Marx, Karl (1978) *Kapitalet, tredje boken. Den politiska ekonomins totalprocess*. Cavefors Bokförlag, Leipzig.

Marx, Karl (1964) *Marx-Engels-Werke, Band*. Dietz, Berlin.

Marx, Karl (2010) *Grundrisse: Ett urval*, Tankekraft Förlag, Hägersten.

Marx, Karl (1965) *Brev till Becker, Marx-Engels-Werke 31*.

Moseley, Fred (2011) *Recent Interpretations of the "Transformation Problem"*. *Rethinking Marxism*, nummer 23.

Steedman, Ian (1977) *Marx after Sraffa*. Unwin Brothers Ltd, Surrey.

Sweezy, Paul (1970) *Teorin om den kapitalistiska utvecklingen*. Rabén och Sjögren, Lund.